

TIETEEN POP UP -TILA

Helsingin yliopisto osallistuu World Design Helsinki 2012 -vuoteen neljällä kokonaisuudella. Teemana on ”Ajattelu muotoilee yhteiskuntaa”. Design pitää sisällään myös sosiaaliset innovaatiot, mm. asumisen ja liikkumisen, oppimisen, erilaiset palvelut ja vihreän ajattelun. Näkökulmina yliopiston hankkeissa ovat tutkimus ja opetus.

Näitä WDC-hankkeita ja myös huippututkimusta esitellään helmikuun alussa avatussa Helsingin yliopiston Tiedekulmassa Aleksanterinkadulla. Se toimii yliopiston sisältöjen elämyksellisenä kokemustilana sekä kaupunkilaisten ja yliopistolaisten kohtaamispaikkana, jossa on myös kirjakauppa ja kahvila. Ensimmäisenä teemana esiteltiin terveyttä ja hyvinvointia. Ohjelmisto vaihtuu parin viikon välein.

Suomen Akatemia järjestää designvuoden alussa elokuvan ja arkkitehtuurin tapahtumasarjan elokuvateatteri Orionissa Helsingissä. Luento- ja elokuvasarjassa ovat mukana myös Kansallinen audiovisuaalinen arkisto ja Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan elokuvaryhmä. Espoossa länsimetro yhdistää piakkoin Tapiolan (mm. näyttelykeskus WeeGee), Otaniemen Aalto-yliopiston ja Keilaniemen yritysten pääkonttorit. T3-hankkeen tavoitteena on luoda ympäristö, jossa tällä kolmionmuotoisella alueella työskentelevät taiteen, tieteen ja talouden edustajat kohtaisivat myös epämuodollisesti, esim. kävellen tai polkupyöräillen. Esikuvana on Cambridgen MIT-yliopiston kampus Bostonin lähellä.

MUSEOVIRASTON LIHAKIRVES

Museoviraston budjettia leikataan kolmella miljoonalla, mikä on 15 % viraston koko budjetista. Helmikuun loppuun mennessä käydään yt-neuvottelut 40 työntekijän irtisanomisesta. Kulttuurien museo siirtyy vuonna 2014 Kansallismuseon tiloihin, mutta ei tiedetä, miten sen

näyttelytoimintaa jatketaan. Museolla ei ole ollut myöskään varaa markkinoida itseään. Museovirasto lakkauttaa kaikkiaan kahdeksan museota.

Georg Haggrén toteaa Suomen keskiajan arkeologian seuran lehdessä (SKAS 1/2011), että leikkaus tehdään juustohöylän sijasta lihakirveellä, eikä kyseessä ole kertaluonteinen leikkaus vaan pysyvä määrärahojen lasku. Suuri osa museoviraston toiminnasta perustuu lakisääteisiin velvoitteisiin. Niitä ovat mm. muinaisjäännösten ja kulttuurimaiseman suojelu ja hoito sekä kansallisesti arvokkaitten kokoelmien säilyttäminen. Aika ajoin yleiskirjoituksissa parjattu viraston lausuntotyöskentely saattaa hidastua, mistä voi olla seurauksena erilaisten julkisten rakennushankkeiden viivästyminen tai jopa kariutuminen. Haggrén toteaa, että ”museovirasto ei ole mikään yksittäinen kulttuuri- tai urheilutapahtuma vaan sen tehtävänä on turvata kansallisen kulttuuriperinnön jatkuvuus” – myös yli yhden budjettikauden.

KIRJEITÄ NUORELLE TUTKIJALLE

Suomessa, ja muuallakin maailmassa, on julkaistu varsin vähän nuorten tutkijoiden kokemuksia tietenteosta nyky-yhteiskunnan paineessa. Suomalaisen Tiedeakatemian Nuorten Akatemiaklubi, joka perustettiin vuonna 2009, tarjoaa foorumin nuorten tieteenharjoittajien näkemyksille heidän omista kokemuksistaan oman alansa parissa. **Mirjami Paso** on koonnut ensimmäisen Nuorten Akatemiaklubin jäsenten kokemuksia tietenteon arjesta tiedeakatemian Kannanotto-sarjaan. Hän pohtii omassa kirjoituksessaan, miksi väitöskirjoja tehdään. Hänen mielestään tutkimusten yhteiskunnallinen merkittävyys on liian kaukainen ja yleinen asia, mutta yhden asian hän on ymmärtänyt hyvin kirkkaasti: ”väitöskirjoja tehdään, jotta uusia ajatuksia saadaan ajateltua ääneen”.

Raportin nimi on *Kirjeitä nuorelle tutkijalle*.

Runoilija **Rainer Maria Rilken** kirjeitä on julkaistu kokoomateoksessa *Kirjeitä nuorelle runoilijalle* (suom. Liisa Enwald, TAI-teos 1993). Hän toteaa kirjeessään nuorelle runoilijalle: ”Eläkää kysymykset. Kuka tietää, jos eräänä päivänä elätte, itse sitä edes huomaamatta, vastauksetkin. Ilmeisesti Teille on suotu kyky antaa hahmo, luoda muotoa, olkaa siitä onnellinen; kasvattaa itseänne tuohon elämäntapaan tietoisesti-kin...”

KONEEN SÄÄTIÖN KIELIOHJELMA

Koneen Säätiö julkisti 1.2.2012 kieliohjelman, jonka tavoitteena on tukea suomen, suomalais-ugrialaisten pienten kielten ja Suomen vähemmistökielten dokumentaatiota ja vahvistaa niiden asemaa. Koneen Säätiö on varannut ohjelman kautta rahoitettaville hankkeille kuusi miljoonaa euroa vuosille 2012–16. Ohjelma on ladattavissa säätiön verkkosivuilta.

Säätiö haluaa kieliohjelman kautta vahvistaa etenkin pienten suomalais-ugrialaisten kielten asemaa. Monien kielten puhujamäärät ovat pienentyneet ja useat kielet ovat jopa uhanalaisia. Syninä ovat muun muassa kieliyhteisön hajoaminen esimerkiksi kaupungistumisen vuoksi ja heikot kielelliset perusoikeudet. ”Kielellisen monimuotoisuuden varjeleminen on kaikkein yksiselitteisin keino, jolla maailman moniarvoisuutta, erilaisten maailmankatsomusten kirjoja voi koettaa ylläpitää”, sanoo säätiön hallituksen varapuheenjohtaja, suomen kielen dosentti **Ilo-na Herlin**.

Kieliohjelman tavoitteisiin kuuluu aineistojen saatavuuden, saavutettavuuden ja käytettävyyden parantaminen sekä avoimuuden ja vuorovaikutuksen kulttuurin edistäminen mm. kansalaistieteen keinoin. Hankkeita rohkaistaan myös monitieteisyyteen ja uudenlaisiin rajojen ylityksiin, kuten taiteen ja tieteen väliseen vuoropuheluun. Tavoitteiden toteuttamiseksi järjestetään suunnattuja hakuja ja käynnistetään hankkeita, joissa säätiö on eriasteisesti mukana. Lisäksi kieliohjelmaa toteutetaan jo olemassa olevien säätiön apurahahakujen kautta.

JULKAISUFOORUMIN TYÖN ENSI VAIHE

Ensimmäinen Julkaisufoorumi-luokitus on valmistunut. Hankkeen loppuraportti ilmestyy keväällä 2012. Julkaisufoorumin tavoitteena on luoda järjestelmä, jossa tieteellistä julkaisu toimintaa voidaan arvioida määrän lisäksi myös laadullisesti. Tämän järjestelmän perustana on julkaisukanavien eli tieteellisten lehtien, sarjojen ja kirjakustantajien laatuarviointi. Julkaisukanavien arviointi tapahtuu 23 tieteenalakohtaisessa asiantuntijapaneelissa. Nämä paneelit toteuttivat julkaisukanavien laatu luokittelun kolmelle tasolle. Nyt on luokiteltu noin 19 500 lehteä ja julkaisusarjaa sekä noin 1 200 kirjakustantajaa. Seuraava luokitusvuosi on 2014; tarkoitus on toteuttaa luokitus kolmen vuoden välein. Lisäksi Julkaisufoorumissa hyväksytään julkaisukanavia paneeliarvioinnin perusteella joka vuosi tasolle yksi (tieteelliset julkaisukanavat).

Julkaisufoorumi-hankkeesta järjestettiin seminaari 6.2.2012. Siellä esiteltiin tasoluokitus ja esitykset käsittelivät luokituksen tavoitteita, toteutusta ja käyttötapoja. Kriittisiä kysymyksiä oli odotettavissa, mm. tieteen- ja tutkimusalojen eroista sekä Julkaisufoorumi-luokituksen käytöstä yliopistojen uudessa rahoitusmallissa. Seminaarin alla 60 tieteellistä seuraa, jotka edustivat etupäässä sosiaali- ja kulttuuritieteitä, julkaisi kannanoton, jossa ne kyseenalaistavat kolmiportaisen luokituksen ja opetus- ja kulttuuriministeriön esittämän yliopistojen rahoitusmallin.

Julkaisufoorumi-hankkeen ohjausryhmä ehti käsitellä kannanottoa kokouksessaan ja sillä oli esittää seminaarissa päätös, jossa yhteiskuntatieteellisiä ja humanistisia aloja edustavilla paneeleilla on mahdollisuus luokitella tasolle kaksi (johtavat tieteelliset kanavat) myös suomen- tai ruotsinkielisiä lehtiä. Myös muut kuin englanninkieliset lehdet ja sarjat tulee huomioida. Tätä päätöstä ryhdytään toteuttamaan vielä kevään 2012 aikana. Lisäksi verkkoon on tulossa kommentointimahdollisuus luokituksista, ja paneelit käsittelevät sitten näitä ehdotuksia.

Seminaarissa esiteltiin myös yliopistojen uutta rahoitusmallia. Siitä on luovutettu esitys

opetusministerille marraskuussa. Se korostaa laatua, tuloksellisuutta ja kansainvälistymisen tärkeyttä. Malli ehdotetaan otettavaksi käyttöön vuodesta 2013 alkaen. Johtaja **Anita Lehikoisen** esittelemässä mallissa on kolme pääosaa: koulutus, tutkimus sekä koulutus- ja tiedepoliittikan tavoitteet. Koulutuksen tekijöiden perusteella esitetään perusrahoituksesta jaettavaksi 41 % ja tutkimuksen 34 %. Koulutus- ja tiedepoliittisten tavoitteiden perusteella jaettaisiin 25 %. Julkaisut ovat mukana tutkimuksen osuudessa, ja niiden arvo on kaikkiaan 13 %. Julkaisukanavien tasoluokitus tulisi mukaan vuonna 2015. Tämä herättikin seminaarissa kysymyksen, minkälainen tiedepoliittinen väline tasoluokitus on. Aihetta käsittelee omassa esityksessään professori **Risto Heiskala**.

Myös Suomen Tiedekustantajien liitto järjestää Julkaisuforumista seminaarin ja paneelikeskustelun 22.5.2012. Siellä mm. kysytään, miten foorumin linjaukset vaikuttavat kotimaiseen tiedekustantamiseen. Pääesitelmän pitää Julkaisuforumin ohjausryhmän puheenjohtaja **Ilkka Niiniluoto**. Liitto kerää ennen seminaaria jäsenistöltään näkemyksiä foorumin linjauksista ja vaikutuksista.

UUODEN 2011 LÄPIMURTOJA

Science-lehti julkaisee perinteisesti vuoden viimeisessä numerossaan kirjoituksen vuoden merkittävimmistä tieteellisistä läpimurroista ja tutkijoista, jotka ovat niitä tehneet. Vuoden 2011 tieteellisenä läpimurtona lehti piti tutkimusta, jossa Pohjois-Carolinan yliopiston tutkija **Myron Cohen** osoitti hi-virusta vastaan taistelevien lääkkeiden auttavan paitsi hiv-positiivista itseään myös heikentävän viruksen tarttuvuutta heteroseksissä.

Tiedetoimittaja **Marko Hamilo** kuvailee (*Suomen Kuvalehti* 2/2012) myös muita *Science*-lehden noteeraamia läpimurtoja. Näitä ovat entistä parempi käsitys kasvien yhteyttämisestä vastaan Photosystem II -proteiinin rakenteesta, alustavat hyvät tulokset malariarokotteesta ja dna-analyysien tarkentama käsitys ihmisten varhaisista muuttoliikkeistä. Nasan Kepler-ava-

ruusteleskooppi on tehnyt havaintoja aurinkokuntamme ulkopuolella olevista kiinnostavista eksoplaneetoista.

Euroopan hiukkasfysiikan tutkimuslaitoksen Cernin tutkijat löysivät viime vuoden lopulla viitteitä pitkään etsitystä ns. Higgsin hiukkasesta. Tilastollinen aines oli kuitenkin liian pieni, jotta olisi voitu varmuudella puhua hiukkasen havaitsemisesta. Tutkijat odottavat tänä vuonna saavansa varmuuden kysymykseen. Toinen viime vuoden lopulla noussut kysymys on valoa nopeampien neutriinonjen olemassaolo, mikä horjuttaisi hiukkasfysiikan standardimallia.

Viime vuonna tuli esiin myös geeniterapi-
an kannalta tärkeä onnistuminen, kun brittiläiset tutkijat hoitivat verenvuototautia antamalla potilaille tervettä geeniä. Syöpä on myös hyvä kohde geeniterapialle, koska tarkoituksena on tappaa soluja. Ensimmäiset myyntiluvat geeniterapiahoitoon saattavat Euroopassa tulla melanoomaan.

UUODENVAIHTEEN PALKINTOJA

Matematiikan professori **Xiao Zhong** Jyväskylän yliopistosta ja fysiikan professori **Mika Valden** Tampereen teknillisestä yliopistosta ovat saaneet Suomalaisen Tiedekatemian Väisälän palkinnot 12.12.2011. Zhong on monipuolinen matemaattisen analyysin tutkija. Valden on johtanut Tampereella Pintatieten laboratoriota ja kehittänyt sen tutkimuslaitteistoja. Se siirtyi vuonna 2011 Optoelektronikan tutkimuskeskukseen ja toimii kansainvälisenä huippututkimuskeskönä.

Vuoden 2012 Matti Äyräpään palkinto on annettu Lääkäripäivien avajaisissa 9.1.2012 akatemiaprofessori **Heikki Joensuulle**. Tutkimuksessaan hän on keskittynyt erityisesti syöpien syntymekanismien ja ennusteellisten tekijöiden selvittämiseen. Hän on ollut viime vuosina kehittämässä syöpiin myös uudenlaisia täsmähoitoja.

Professoriliitto on valinnut Vuoden Professoriksi akatemiaprofessori **Markku Kulman** Helsingin yliopistosta. Hän on laaja-alainen ja kansainvälisesti tunnustettu aerosoli- ja

ympäristöfysiikan tutkija. Hän on geotieteiden maailmanlistan viitatuin tutkija. Kulmala nimettiin joulukuussa ympäristöministeriön asettaman Ilmastopaneelin johtajaksi. Sen tarkoituksena on edistää tieteen ja politiikan välistä vuoropuhelua ilmastokysymyksissä.

UNESCON PÄÄJOHTAJA SUOMESSA

YK:n koulutus-, kulttuuri- ja tiedejärjestö Unescon pääjohtaja **Irina Bokova** vieraili ensimmäistä kertaa Suomessa. Tiedeakatemiajaoston sihteeristö oli kuulemassa hänen mietteitään 20.1.2012 järjestetyssä seminaarissa ”Unesco – Freedom of Expression”.

Suomen Unesco-toimikunnan, opetus- ja kulttuuriministeriön sekä ulkoministeriön yhteistyössä järjestämän seminaarin avanneen Unescon pääjohtaja Bokovan mielestä sanan- ja ilmaisunvapauden merkitys on korostunut ns. arabikevään tapahtumien myötä. Hänen mukaansa erityisesti toimittajiin kohdistuvat ihmisoikeusrikkomukset sekä sananvapauden rajoitukset ovat yhä huolestuttavan arkipäiväisiä. Toisaalta myös sosiaalisen median ja internetin käytön yleistyminen asettavat uusia haasteita niin sanan- ja ilmaisunvapauden ilmenemismuotoihin kuin rajoitteisiin.

Bokova piti Suomen tilannetta sanan- ja ilmaisunvapauden suhteen hyvänä sekä kiitteli eritoten Suomen Laajakaista kaikille -hanketta. Hän myös toivoi, että Suomi jakaisi näihin perusoikeuksiin liittyviä parhaita käytäntöjään paitsi yhteistyössä Unescon kanssa myös esimerkiksi kehitysyhteistyöhankkeiden kautta.

Unesco vastaa ainoana YK-järjestönä sanan- ja ilmaisunvapauden perusoikeuksista, joten kyseisten oikeuksien edistäminen näkyy vahvasti Unescon toiminnassa. Aihepiiri oli luonnollinen valinta Bokovan Suomen-vierailun yhteydessä pidettyyn seminaariin.

Sanan- ja ilmaisunvapauden teemoihin liittyvät läheisesti myös tiedon vapaa liikkuvuus ja saatavuus. Seminaarissa näitä aiheita käsiteltiin lähinnä toimittajien ja laajan yleisön kannalta. Tiedon vapaa liikkuvuus ja saatavuus sekä sananvapaus ovat erityisen ajankohtaisia myös tutkijoille. Tiedeakatemiajaoston ihmisoikeuskomitea seuraa tiiviisti kansainvälistä tieteentekijöiden ihmisoikeustilannetta. Se järjesti viime vuoden Tieteen päivien yhteydessä näitä kysymyksiä käsittelevän keskustelutilaisuuden.

Tiedeakatemiajaosto vastaa Unescon tiedeohjelmien kansallisen koordinaatioryhmän sihteeritehtävistä ja toimii Unescon perustiedeohjelman IBSP:n kansallisena vastuutahona. Tiedeakatemiajaoston sihteerin, kansainvälisten asioiden päällikkö **Irina Piippo** on Suomen Unesco-toimikunnan jäsen. (*Katri Mäkinen*)

JUHLIVIA SEUROJA

Vuonna 2012 tieteellisistä seuroista Juridiska Föreningen i Finland täyttää 150 vuotta, Klassillis-filologinen yhdistys – Klassisk-filologiska föreningen 130 vuotta ja Suomen farmaseuttinen yhdistys – Farmaceutiska föreningen i Finland 125 vuotta. 120 vuotta täyttävät Suomen Arkkitehtiliitto – Finlands Arkitektförbund (SAFA), Suomen Eläinlääkäriliitto ja Suomen Hammaslääkäriseura Apollonia.

Suomen Aktuaariyhdistys täyttää 90 vuotta, Föreningen för nordisk filologi ja Rakennustietosäätiö RTS 80 vuotta, Meijeritieteellinen Seura 75 vuotta, Suomen Psykologinen Seura ja Suomen taloushistoriallinen yhdistys – Ekonomisk-historiska föreningen i Finland 60 vuotta sekä Suomen filosofian ja fenomenologisen tutkimuksen seura SFFS – Societas philosophica et phaenomenologica Finlandiae 50 vuotta.

Ilari Hetemäki-